

(Fortsættelse 64):

ARBEJDET PÅ "FYRTØJET" FORTSÆTTER

Men i lighed med, hvad tilfældet var for de andre – og i modsætning til mig voksne - animatorer, fortsatte mit arbejde også med at animere flere forskellige scener til "Fyrtøjet"-filmen. En af scenerne forekommer hen mod slutningen af filmen, hvor soldaten, som kongen har dømt til døden ved hængning, anslår sit fyrtøj tre gange, for på den måde at kalde de tre hunde til hjælp. De adlyder jo nu kun ham, netop fordi han er i besiddelse af det magiske fyrtøj, som heksen ønskede, at soldaten skulle bringe med sig op ned fra det hule træ, men som kostede hende livet, fordi han simpelthen huggede hovedet af hende, da hun ikke ville svare ham på hans spørgsmål om, hvad hun skulle bruge fyrtøjet til.

Den herover omtalte sekvens forekommer imidlertid først i filmens slutning, men sekvenserne og scenerne til denne film, som reglen er for de allerfleste film, hvad enten det drejer sig om realfilm eller tegnefilm, produceres og optages ikke nødvendigvis i den kronologiske rækkefølge, hvori de forekommer i filmen. Det er der flere grunde til, fortrinsvis praktiske, idet det f.eks. er mest økonomisk, kunstnerisk og teknisk hensigtsmæssigt at producere scener i forlængelse af hinanden, der foregår samme sted og har de samme personer eller figurer.

Min læremester, Børge Hamberg, havde for alvor genoptaget sin animation af soldaten i løbet af foråret 1944, således at flest mulige scener med denne kunne komme med i den del af filmen, som forelå i arbejdskopi til visning i Grand Teatret den 20. maj s. å. Men der resterende endnu en hel del scener med filmens hovedfigur, som skulle tegnes og animeres, og det krævede så meget af hans tid og kræfter, at han blev nødt til at delegere en del af arbejdet ud til først og fremmest Mogens Mogensen og senere også til Simon, som viste sig at være en effektiv, hurtig og allround tegner og animator, som næsten kunne klare enhver tænkelig animationsopgave, han blev bedt om at lave.

Det var også på grund af sit krævende arbejde med animationen af soldaten, at Børge Hamberg så sig nødsaget til på et tidspunkt at overlade animationen af heksen, kragen og især den mindste af de tre hunde til først og fremmest mig, som jo var hans personlige assistent. Senere blev animationen af de tre hunde overdraget til Simon, som derfor kom til at tegne og animere stort set alle scener i filmens slutning, herunder også scenerne med de tre hunde. Men dog ikke scenerne med kragen og med den mindste af de tre hunde, som jeg stod for.

Simon knoklede løs som en gal med at få de scener animeret, som han havde fået overladt, men hen mod slutningen af 1944 tvang hans forbindelse med illegale kredse ham til at stoppe og gå under jorden. Han nåede dog stort set at animere alle scenerne forinden. Adspurgt personligt af mig, hvorfor han mente det nødvendigt at gøre sig "usynlig", i hvert fald for en tid, svarede han, at han selv havde medvirket ved fremstillingen af et illegalt blad, som han dog ikke nævnte titlen på.

Men eftersom denne selvbiografi jo mest handler om mig, vil jeg tillade mig igen at give eksempler på, hvilke scener med især den lille hund, jeg havde fornøjelsen af at tegne og animere hen på efteråret 1944: Som nævnt var den daglige arbejdstid fra og med mandag til og med fredag fra kl. 8 til 22 og lørdag fra kl. 8 til 14. Altså 14 timer til hverdag og 6 timer om lørdagen. Arbejdstiden var jo efter aftale mellem ledelsen og de ansatte blevet forlænget med 5 timer inklusive spisepauser, Til hverdag sluttede arbejdstiden kl. 22 af hensyn til spærretiden. Frokosten bestod for de fleste af en medbragt madpakke, som enten blev spist oppe på tegnestuen eller hos Pihls Mælkeri nedenunder, som kun krævede at man købte et glas mælk eller anden form for drikkevare, undtagen bayersk øl og vin, som stedet ikke serverede. Aftensmaden blev i reglen også købt og spist i Pihls Mælkeri.

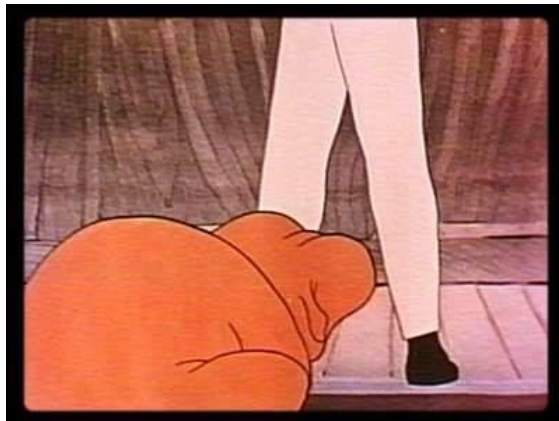
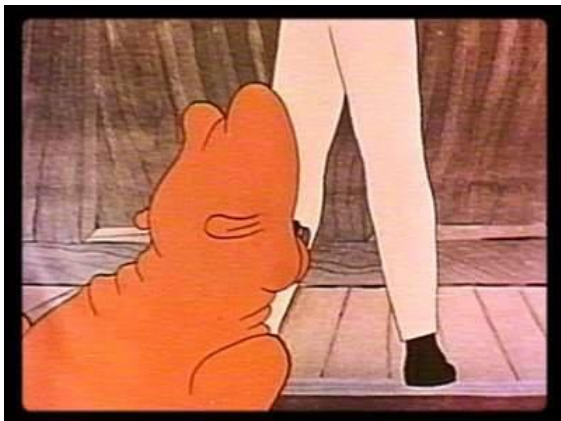

En halvmunter episode indtræffer, da de tre hunde er på vej til galgebakken for at hjælpe soldaten med at undgå at blive hængt. Herunder stopper den mindste af hundene pludselig op midt i en gade, for at klø sig bag øret, men må dukke sig, da først den ene og derefter den anden af hundene (i form af fartstreger eller fartskyer) passerer henover og forbi den. Derefter følger den lille hund efter sine to større brødre. – Hunden og fartskyerne er tegnet og animeret af mig, Harry Rasmussen. Baggrunden er layoutet og malt af Finn Rosenberg. – Fotos fra filmen: © 1946 Palladium A/S.

Den Sekvens, jeg herefter vil omtale, begynder med at soldaten ser sig omkring i byen, og herunder kommer han forbi slottet, hvor prinsessen som bekendt opholder sig. Hende vil han jo meget gerne se, men da han ikke har fyrtøjet på sig, skynder han sig derfor hjem til gæstgiveriet og løber op ad trappen, hen ad gangen og forsvinder ind ad døren til sit værelse.

Inde på værelset finder soldaten fyrtøjet frem og anslår det straks. I samme sekund ankommer den mindste af de tre hunde og bøjer sig ærbødigt for ham, idet den siger: "Hvad befaler min herre?" - Soldaten svarer: "Det er rigtignok midt om natten, men jeg ville så gerne se prinsessen, bare et lille øjeblik!" Hunden forsvinder lige så hurtigt den er kommet, og et splitsekund senere er den tilbage med den stadigvæk sovende og intetanende prinsesse på ryggen.

Soldaten betragter prinsessen, tager hende op i sin favn og udbryder: "Det var dog en dejlig prinsesse!" – Soldaten er tegnet og animeret af Børge Hamberg, prinsessen af Preben Dorst, og hunden af mig, Harry Rasmussen. Baggrundene er malt af Finn Rosenberg. – Fotos fra filmen: © 1946 Palladium A/S.

Der forestod dog endnu en del scener med soldaten at tegne og animere for Børge Hamberg, men de sværeste og mest krævende scener med filmens hovedfigur var dog blevet færdige, eller blev det i løbet af vinteren 1944/45.

For de øvrige tegnere og animatorers vedkommende, forestod der også et betydeligt og krævende arbejde, i form af, hvad de hver især tegnede og animerede af scener i sidste halvdel af filmens produktionstid, dvs. det var først og fremmest Finn Rosenberg og Henning Dixner for baggrundenes vedkommende, og for animationens vedkommende Bjørn Frank Jensen, Preben Dorst, Otto Jacobsen, Mogens Mogensen, Erik Rus og så mig. Hvad samtlige nævnte tegnere og animatorer arbejdede med og på af scener, vil man kunne se, ved at gå ind på 2. Del Langtegnefilmen Fyrtøjet og mere specielt under f.eks. afsnittene Problemtider, Problemtider fortsat, Det sidste seje træk og A/S Palladium træder til.

LINETESTS

Selv om det hørte til standardprocedure under produktionen af "Fyrtøjet", at der blev optaget linetests af animationen, forekom det dog lejlighedsvis, at man fandt linetests unødvendige og tidsspilde. Men i al fald oplevede jeg selv, at en del af de scener, jeg animerede i filmen, blev optaget på 35mm sort-hvid negativfilm, for at man kunne bedømme om animationen fungerede tilfredsstillende. Linetesten blev dog ikke optaget på Holdts trickbord, men så vidt erindres på trickbordet ude hos Nordisk Films Teknik i Frihavnen. Imidlertid havde man hverken klippebord eller forevisnings-apparat hos Dansk Farve- og Tegnefilm A/S på det tidspunkt, og man måtte derfor ty til steder i nærheden, hvor der var mulighed for at se testfilmen.

Til at begynde med kontrolkørtes linetests som tidligere omtalt hos det amerikanske udlejningsselskab Warner Bros. eller MGM på Rådhuspladsen, men efter at tyskerne i efteråret 1943 i praksis forbød visningen af amerikanske spillefilm i biograferne, blev de amerikanske udlejningsselskabers herværende kontorer efterhånden tvunget til at lukke. Efter som filmen "Fyrtøjet" som følge af krigen nødvendigvis måtte optages i det tyske farvefilmsystem Agfa Color, og denne 35mm filmtype kun kunne frem-kaldes i Tyskland, mere præcist på UFA's laboratorier i Berlin, var det uundgåeligt, at forbindelsen blev knyttet til filmselskabet UFA. Dette selskab havde kontorer, klippelokaler og forevisningsrum i Nygade 3, hvor for resten biografen Nygade Teatret lå i stueetagen, og her kom et par af os animatorer lejlighedsvis hen, medbringende den stump linetestfilm, der kort forinden var kommet tilbage fra sort-hvid fremkaldelse hos Nordisk Films Teknik i Frihavnen. Filmstrimlen blev nu overladt til en af UFA's danske filmklippedamer, som limede dens ender sammen til en sløjfe, hvorefter den blev overgivet til operatøren og forevist os i stedets lille biografsal. Filmsløjfen blev kørt, lige så længe vi fandt det nødvendigt, for at vi kunne afgøre, om animationen var i orden eller om der var noget at rette eller tilføje. Mig bekendt skete det faktisk aldrig, at en animation blev lavet om, heller ikke den animation, jeg selv havde lavet.

Imidlertid fik det snart en brat ende med at se optagelser af linetests. Det skete mere præcist den 5. april 1944, idet UFA's kontorer og lokaler den nævnte dato blev raseret af nogle sabotører, som smed virksomhedens papirer og omkring 200 spillefilm ned på gaden, hvor det hele blev antændt og mere eller mindre afbrændt. Spillefilmene var dengang endnu optaget og kopieret på det meget brandfarlige nitrat-materiale, som nærmest eksploderede ved antændelse og udviklede en kraftig røg i de få minutter, det hele brændte. UFA' kontorer blev som følge heraf midlertidigt lukket, indtil lokalerne var blevet renoveret og gjort klar til brug igen. Men efter sabotagen havde UFA's udlejningskontor i Københavns indtil videre kun de spillefilm på lager, som var ude i de danske

biografer på attentattidspunktet, og som derfor ikke led samme skæbne, som de omkring 200 spillefilm, man havde haft på lager, men som var blevet ødelagt.

Man kan måske undre sig over, hvorfor animatorerne ikke fik mulighed for at se deres linetests ude hos Nordisk Films Teknik i Frihavnen, når det oven i købet var dér, at linetesten blev optaget og fremkaldt. Det har jeg faktisk ingen viden om eller forklaring på, lige som jeg heller ikke kan forklare, hvorfor Dansk Farve- og Tegnefilm ikke selv anskaffede sig enten et klippebord eller et 35mm forevisningsapparat, en såkaldt Moviola, til formålet. Mit gæt er, at firmaet under hele produktionsforløbet var i en hårdt presset økonomisk situation, som dels skyldtes, at budgettet var beregnet for lavt, og dels at produktionen af filmen faktisk gik for langsomt til, at man ville være i stand til at overholde produktionsplanen. Man, hvilket primært vil sige Allan Johnsen, anså det formentlig derfor for tidsspilde, at animatorerne lejlighedsvis skulle afbryde deres arbejde og bruge tid på at tage frem og tilbage til Frihavnen, for at se linetests af deres respektive animation.

Dengang var der ingen af personalet, heller ikke direktøren eller instruktøren, der havde biler til rådighed, og udgifter til f.eks. taxaer blev anset for unødvendigt sløseri med penge. Persontransporten til og fra arbejdsstedet og hvor man end skulle hen, måtte derfor foregå enten til fods, per cykel eller med sporvogn, og for nogles vedkommende per S-tog eller regionaltog. Det sidstnævnte var for øvrigt tilfældet for Allan Johnsen, som hver dag pendlede frem og tilbage mellem sit hjem på Damgårdsvej i Gentofte og Nørreport Station. og derfra gik han gennem Nørregade til Frederiksberggade, hvor han havde sit kontor i Frederiksberggade 10. Efter fyraften foregik hans hjemtur den omvendte vej.

Men i øvrigt var det nok en eklatant fejlurdering, at animatorerne ikke selv fik deres animation at se på linetests, for det kunne have bidraget til at forbedre animationen ganske betydeligt, og det kunne den i en hel del tilfælde kun have haft fordel af. En stor fejlurdering var det også, at der ikke forelå et storyboard, som sekvens for sekvens og scene for scene viste en visuel fremstilling af den planlagte films handling. Begge dele, linetests såvel som storyboards, var helt fra begyndelsen standardprocedure hos Disney og for øvrigt også hos Fleischer, og hos disses danske arvtagere, Myller og Mik. Og blandt de sidstnævntes arvtagere var Simon og Bjørn Frank Jensen, som især for den sidstnævntes vedkommende havde ivret for, at man burde have ansat Myller og Mik som instruktører på "Fyrtøjet". Men det blev der ikke noget af, for Johnsen så det som sin vigtigste opgave, at kunne gennemføre produktionen på en rentabel måde, og derfor var der efter hans opfattelse ikke brug for den slags svinkeærinder, som han betragtede storyboard og linetests

som. Senere, da han igangsatte forsøgsproduktionen af en ny langtegnefilm, "Klods-Hans", engagerede han Bjørn Frank til at tegne et storyboard over filmens handling. Men desværre blev produktionen skrinlagt efter nogen tid, fordi det ikke var muligt for Johnsen at rejse den fornødne kapital til produktionens gennemførelse.

JULEHYGGE - TRODS ALT

På tegnestuen i Frederiksberggade fejrede nogle af os ansatte en mindre og uhøjtidelig komsammen efter arbejdstidens ophør kl. 14 lørdag den 23. december 1944. Anført af Finn Rosenberg på violinen, spillede husorkestret lidt stilfærdig og afdæmpet swingmusik, mens vi tilhørere kunne drikke et lille glas likør og spise småkager til, som en af de ansatte kvinder havde hjemmebagt.

Juleaften faldt dette år på en søndag, og hos min familie formede denne sig stort set som den plejede i den tid, min familie havde boet i København: Mormor, morfar og Dennis kom på besøg, og vi fik stort set den julemad, som vi plejede, igen takket være min fars forældre, som ikke mærkede nær så meget til rationeringer og restriktioner, som tilfældet var med os i storbyen. 1. juledag var vi til julefrokost hos mormor og morfar i Baggesensgade, men 2. juledag var en stille dag, hvor vi kunne slappe af. 2. juledag var jo i øvrigt en traditionel premièredag i biograferne, men eftersom der ikke var nogen film, som specielt interesserede mig og mine to gode kammerater, som jeg imidlertid ikke havde set så meget til på det seneste, blev vi hjemme.

Som sædvanligt så jeg frem til at genoptage arbejdet, som var min største glæde og fornøjelse, men det blev jo onsdag den 27. december, før vi skulle møde frem igen. 2. juledag følte derfor utålmodigt lang og syntes ikke at ville få ende. Det sidstnævnte især, fordi stemningen ikke rigtig var til at foretage sig andet end at slappe af, hvilket jeg faktisk ikke holdt af. Arbejdet med tegnefilm var som en slags drivfjeder for mig og min sindstilstand.

ET BRYLLUP - OG HVERDAGEN

Direktør Allan Johnsen var generelt set respekteret af personalet, men med sit noget private og reserverede væsen var han ikke en chef, der ønskede at komme sine ansatte tæt ind på livet. Han tilhørte den lidt gammeldags ledertype, som altid forstod at holde en vis afstand, også til sine mest betroede medarbejdere, men hans omgangsform var for det meste venlig og imødekommende. Personlig havde jeg det indtryk af ham, at han opretholdt en facade af utilnærmelighed, for bedre at kunne styre og lede de mange forskellige slags mennesker, som omstændighederne havde gjort ham til leder af. Johnsens reserverthed skyldtes formentlig i nogen grad også, at han i sin dobbeltsituation som ansvarlig for driften af Dansk Farve- og Tegnefilm A/S og

sin illegale position som modstandsmand, var pisket nødt til at omgærde sig med tavshed. Denne dobbeltsituation udgjorde formentlig et dilemma for ham.

På dette foto, som er optaget den 20. januar 1945 på tegnestuen i Frederiksberggade 28, ses fra venstre Børge Hamberg, som holder tale for den nygifte Allan Johnsen, der står midt i billedet og lytter til. Helt til højre i forgrunden ses hovedet af Bjørn Frank Jensen. Delvis skjult bag Børge Hamberg ses nakken af mig, Harry Rasmussen. De øvrige personer på billedet har det desværre ikke været muligt at identificere. – Foto: © 1945 Arne "Jømme" Jørgensen.

Foto fra samme situation som ovenfor. Til venstre i forgrunden ses en af de politibetjente, der var gået under jorden. Hans efternavn var vistnok Lerche. Allan Johnsen ses lige bag ved sidstnævnte og i samtale med Bjørn Frank Jensen. Helt til venstre med ryggen til ses Peter Toubro, og damen øverst til venstre i billedet er frk. Zotsy. Den lidt ældre herre i baggrunden er trickfotografen Marius Holdt, som står ved væggen ind til trickrummet. Dame nr. to fra

højre er Henny Hynne. De øvrige personer på billedet har det desværre ikke været muligt at identificere. – Foto: © 1945 Arne "Jømme" Jørgensen.

Men at Allan Johnsen trods alt var afholdt af de fleste af sine medarbejdere, fik man et indtryk af, da personalet i anledning af hans bryllup den 19. januar 1945 med sin sekretær Gerda "Tesse" Johnsen, født Holck Hansen, dagen efter lykønskede og fejrede ham på tegnestuen i Frederiksberggade 28, 2. sal. Den situation blev fastholdt på de fotos, der ses ovenfor og som sædvanligt var taget af husfotografen Arne "Jømme" Jørgensen.

Foto fra samme situation som ovenfor. I forgrunden ses fra venstre Bente Nielsson, Erling Bentsen og Harry Rasmussen. Navnet på herren helt til højre er ukendt, men han var også en af de politifolk, der var 'gået under jorden'. I baggrunden ses fra venstre Henny Hynne, derefter to uidentificerede damer, politibetjent Lerche, Else Emmertsen, uidentificeret dame, Mona Irlind (med briller) og formentlig Ea Johnsen. – Foto: © 1945 Arne "Jømme" Jørgensen.

Men dagene var naturligvis især præget af arbejdet fra kl. 8 morgen til 23 aften. Om lørdagen blev der dog kun arbejdet til kl. 14, hvorefter Bentsen-Band i reglen afholdt jam-session til stor fornøjelse for den del af personalet, som havde tid og lyst til at blive og høre på. Det var som oftest kun ganske få, og til disse hørte jeg selv, idet jeg især godt kunne lide den swingagtige musik, der blev spillet. Det var beroligende og afslappende i en både bogstaveligt og i overført betydning mørk tid.

Få dage efter at vi på tegnestuen havde lykønsket og fejret Allan Johnsen, erfarede vi, mere præcist den 23. januar, at mange danskeres kære ugeblad "Familje-Journalen"s domicil ude i Valby var blevet schalburgteret og nærmest totalt ødelagt. Det betød at bladet ikke kunne udkomme foreløbig. I 1942

havde jeg som skoleelev været med min klasse på virksomhedsbesøg på den travle bladfabrik i Valby, og det var imponerende at se, hvordan min mors kære ugeblad blev til fra A-Å. En uforglemmelig oplevelse og erfaring.

NYE RESTRIKTIONER ...

Men ellers var den generelle situation i Danmark ikke lystelig, for midt i vinterkulden og mørkelægningen blev brændselssituationen meget alvorlig, så der måtte indføres øgede spareforanstaltninger overalt, hvor det var muligt, og for den sags skyld også, hvor det ikke var muligt. I det hele taget skulle der spares og genbruges mest muligt, og for at undgå spild indførtes der den 22. januar forbud mod skrælning af kartofler på restauranter, i pensionater og fælleshusholdninger. Forbuddet blev først ophævet 1. juni.

Fra 6. februar måtte temperaturen i beboelses- og forretningsejendomme ikke overstige 16 grader Celsius, medens biografer, kirker og mødelokaler kun måtte opvarmes til 10 grader Celsius. Det betød, at folk måtte iføre sig varmt overtøj, også når de gik i biografen, i kirke eller deltog i møder. Sporvejstrafikken blev indskrænket fra 1. februar, og det samme gjaldt Statsbanerne, dels i form af færre togafgange og dels i sløjfning af tog sent på aftenen. Rationeringen af gas- og elforsyningen skærpedes, i og med at de i forvejen knapt tildelte rationer blev yderligere nedsat med cirka 50 %. Forlystelsesetablissementer skulle lukke kl. 20,30 og restauranter kl. 20,45, lige som der blev indført tidligere butikslukning end normalt. Radioudsendelserne skulle slutte kl. 21, angiveligt for at spare på elektriciteten. Men folk kunne naturligvis vælge at lytte til de udenlandske radiostationer, hvis det ellers ikke var blevet umuliggjort af tyskernes støjsendere. Men mærkværdigvis var det fortsat muligt for mere avancerede radiomodtagere at stille ind på BBC i London og lytte til de danske udsendelser derfra. Disse varede dog kun fra kl. 20 til cirka 21.

Det kom faktisk så vidt i Danmark, at der også blev indført rationering af kaffeerstatninger, som f.eks. Rich's og Danmark's, som mange danskere ellers havde vænnet sig til allerede i 1930'erne, dels for at spare på de dyre kaffebønner og dels for at gøre kaffen mere 'fyldig'. Nok så slemt var det, at der opstod kartoffelmangel, for kartofler hørte faktisk pr. tradition til danskernes daglige middagspise. Desuden blev situationen ikke bedre af, at tyskerne i februar begyndte at sende flygtninge til Danmark i stigende antal, således at København til sidst husede omkring 90.000 og hele landet tilsammen nær ved en kvart million. Talrige bygninger blev beslaglagt til at huse flygtningene, herunder skoler, hvilket betød, at eleverne måtte klumpes sammen og undervises på andre skoler.

En af de københavnske skoler, der blev inddraget til tyske flygtninge, var Jagtvejens Skole, hvor lillesøster Lizzie senere kom til at gå i skole, da hun kom i den alder, men end så længe var hun jo kun 4 år, så der var tid til, at skolen forhåbentlig kunne genetableres, når de tyske flygtninge havde forladt bygningen og var vendt tilbage til deres hjemland.

Den store strøm af flygtninge, som for det meste bestod af kvinder, børn og gamle mænd, skyldtes jo, at de tyske storbyer var blevet nærmest udbombet, så folk ikke havde noget sted at bo, lige som infrastrukturen var blevet ødelagt og manglen på alt var forfærdende. Derfor var det nemt for nazisterne at sende tyske flygtninge op til 'spisekammeret' Danmark. Men de tyske flygtninge var som forventet en stor belastning for landet, og blev derfor også lagt for had, og efter kapitulationen fjernede man derfor omgående flygtningene fra de beslaglagte skoler o. lign. steder og placerede dem i stedet for i dertil oprettede flygtningelejre. Herfra blev de første hold flygtninge sendt hjem til Tyskland fra 1. november 1946, og det sidste hold forlod først Danmark i februar 1949.

(Fortsættes i afsnit 65)